

Rybí klepy

Sluňákov

**Text: Monika Tošenovská, básnička: Karla Rulíková,
kresby: Lukáš Kukul, foto: Monika Tošenovská, archiv Sluňákova**

Centrum ekologických aktivit
města Olomouce, o.p.s.

*Příjemně to chladí,
když nás voda hladí
Pramen, potok, rybník řeka,
Rybí příběh na nás čeká
Pojdme všichni tiše
do té vodní říše...*

Pokud vás tohle vodní kouzlo do vodní říše nepřeneslo, snad pomůže čtení řádků dále. A abyste tomu trochu pomohli, můžete si vyrobit vodní hladinu z pásů hedvábné látky nebo mikrotenové folie určené pro malíře pokojů ke krytí nábytku. Vodní hladinu lze upevnit ke stěnám v pokojíku nebo třeba mezi stromy venku ve výšce nad hlavou, nebo ji může držet několik kamarádů, pokud je vás větší skupina. Potom se položte na „vodní dno“ s očima upřenýma na hladinu a pozorujte, jak se vlní ve větru (pokud ji drží kamarádi, mohou vlnění pomoci) a třpytí ve slunci. Pak zavřete oči a poslouchejte šumění vln. Připomíná vám letní koupání u rybníka, zurčení potůčku nebo dokonce šplouchání mořských vln na dovolené? My si dnes představíme, že jsme u toho českého rybníka nebo říčky. Právě v nich se to totiž hemží tajemnými rybkami, které možná na první pohled vypadají všechny stejné – třpytivé šupinkaté tělo splácnuté ze stran, několik ploutví, skleněná vykulená očka a maličká pusa vypouštějící bublinky... Ale vůbec stejně nejsou! Některá má legrační vousy, jiná podivný zobec připomínající čelist, jiná má pestré puntíky, další pestré barvy a ostnitě ploutve připomínající mořské perutýny... A navíc mnohý druh skrývá fascinující překvapení ve způsobu svého života! Tak nastražte uši a poslouchejte ty rybí klepy...

Víte, že...?

...samec drobných rybek koljušek tříostných staví důmyslné hnízdo z vodních rostlin, láká do něj samice zásadním tancem a poté se sám o jikry stará?

...lososi se v moři živí rybkami a drobnými koryši, kteří dávají barvu jeho růžovému masu, ale cestou asi 700 km zpět do řek za třením vůbec nejí?

...u nás lze vzácně v čistých vodách nalézt mihuli potoční, která patří do samostatné čeledi kruhoústých, jež se vyvinula z nejstarších paryb?

...kaprovitě ryby mají tzv. požerákové zuby k částečnému rozmělnění potravy umístěné v zadní části hltanu?

...rybám pomáhá k orientaci ve tmě tzv. boční postranní čára tvořená nervovými buňkami vedoucí od hlavy až k ocasu?

...stáří ryb lze spočítat podle letokruhů na šupinách?

...většina našich ryb v zimním období nepřijímá potravu, shlukuje se na dně a zpomalí své životní funkce – tedy spí zimním spánkem?

🔗 Zajímavosti ze života různých druhů ryb

Přिřaďte k obrázkům jednotlivých druhů ryb správnou bublinu s textem:

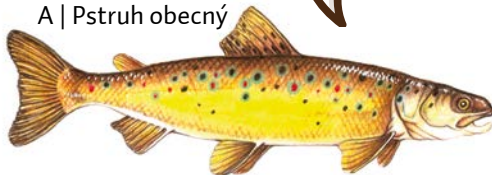
C | Úhoř

3
„Je to otrava – lidé si mě často pletou s kaprem. Přitom mám mnohem elegantnější tvar těla, ploutve mám pěkně kulatoučké a šupinky drobné. Žiji v pomalu tekoucích řekách, rybnících a nádržích. Rybářům ale často uteču – jsem velice kluzký!“

7
„Dám vám hádanku: Kdopak je v řece nejobávanější? Správně! Já! Díky svému tvaru jsem rychlá jako torpédo, takže každého dohoním, silným ocasem zasadím omračující ránu a pak už si směle posloužím má tlama plná ostrých zubů... Rychle z cesty!“

A | Pstruh obecný

2
„Bývala jsem běžná drobná ryбка, ale protože jsem citlivá na čistotu vody, bohužel rychle z českých vod mizím. Moje tělo je válcovité a nazelenalé s tmavými skvrnami na boku. Zajímavé je, že samcům se v době zasnub tvoří na hlavě třecí výrážka.“

6
„Ach jo... Lidé mě znají hlavně ze svých grilů a talířů. A přitom jsem tak krásná a hbité zvíře – radost pohledět! Když vesele skáču v horských potocích, blyštím se stříbrně mezi vlnkami a sluníčku a kdejaký motýl mi může závidět červené puntíčky podél celého štíhlého těla!“

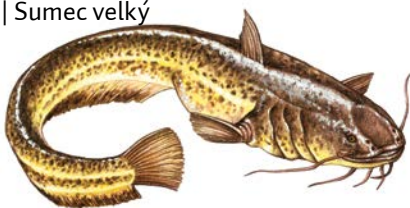
E | Vranka obecná

F | Střevle potoční

G | Sumec velký

4
„Víte, kdo se umí v potocích nejlíp maskovat mezi kameny? No přece já! A možná někoho i vystraším, když občas mezi kameny poskočím – široká zploštělá hlava se mi otevírá velkými pysky, na skřelích mám dva ostré trny, nahoře kulím oči položené blízko sebe a po stranách těla mrskám vějířovitými ploutvemi.“

1
„Vypadám trochu jako had s ploutví a můj život je opravdové dobrodružství! Přestože jsem ryba, po vylíhnutí z vajíčka jsem jakási larva – úhořík „minoha“. Sice malíčký, ale za to pěkně odvážný – překonám Atlantský oceán a z něj pronikám proti proudu do evropských řek. Tam dospěju a žiju až 15 let. Pak mne pud zatáhne až do Sargasového moře, kde se vytrfu a svůj život zakončím.“

5
„No dobře, přiznávám, jsem lenoch. Nejraději se vyvaluju na dně rybníka v bahně a spím. Však komu by se taky chtělo zvedat takové velké a těžké tělo. A navíc – když se někdy odhodlám a vypluju, stejně někoho vžďycky vydešim. Asi se svýma malýma očkami a řadou vousů kolem široké tlamy připomínám nějakou pravekou příšeru...“

B | Lín obecný

D | Štika obecná

Znáte kapra opravdu dobře?

Vystříhnete si z lepenky tvar kapřího těla včetně všech ploutví. Ploutve pak odstříhnete. Kapří skládačku dejte složit kamarádům, sourozencům nebo třeba rodičům. Uvidíte, jak budou i dospělci překvapeni, že sice kapra dobře znají na štědrovečerním talíři, ale správně umístit jeho ploutve k tělu bude docela oříšek! Opravdu má tolik ploutví? Které patří dopředu a které dozadu? Jak mají být správně otočené?

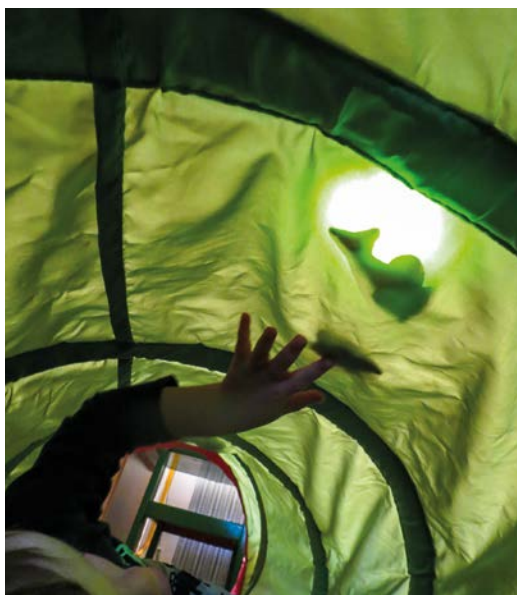
 Tak teď už jste se trochu s obyvateli našich rybníků a řek seznámili. Nemáte chuť si je také vyrobit a trochu se s nimi proplavat pod tou naší blyštivou hladinou?

Vystříhnete si různé tvary ryb z papíru či tetrapaku (stačí rozstříhat krabici od mléka či džusu a blyštivý materiál je na světě). Podívejte se přitom do atlasu ryb, ať zvládnete vytvořit správný tvar těla (torpédovitý, válcovitý, hadovitý, okrouhlý...), počet ploutví,

umístění a tvar úst (horní, koncová, kruhová, rozeklaná...) a počet vousků... Potom je rozmístíte na hladinu z hedvábí či mikrotenu. Jak se hladina vlní, rybky různě plavou, potkávají se a zase vzdalují... Poznáte při pohledu zespodu jen podle rybí siluety, jaký druh zrovna pozorujete? K pozorování si můžete pustit i relaxační hudbu s vodní tematikou nebo se zaposlouchat do rybičích či vodnických příběhů čtených z knihy.

 Pokud jste si nevyrobili velkou vodní hladinu a máte doma látkový prolézací tunel, můžete si z něj aspoň vyrobit rybí tunel po vzoru toho skutečného v Areálu Živá voda v Modré u Velehradu. Tam můžete při průchodu velkým skleněným

tunelem pozorovat plovoucí ryby ze stran i zespodu z bezprostřední blízkosti, což je opravdu působivý zážitek. Navíc zde uvidíte výjimečné druhy ryb – např. vyzu velkou (která se dožívá až 100 let) nebo jesetery (nejstarší druhy ryb). Až/než se na tento výlet vydáte, můžete si jednoduše vyrobit domácí verzi tak, že si v zatemnělé místnosti vlezete do prolézacího textilního tunelu a požádáte někoho z rodiny či kamarádů, aby vám zvenku nahoru přikládal různé rybky a jiné vodní tvory a posvítil na ně baterkou. Zvnitř tunelu pak můžete hádat, koho právě pozorujete. Lze k tomu použít různé dětské hračky do vany či plyšové hračky nebo siluety ryb vystřížených z papíru.

 Pokud si chcete vyrobit originálnější rybky a zároveň trochu protrénovat hbitost svých prstíků, můžete se pustit třeba do malých motaných modelů rybek nebo naopak velkých modelů ryb z lepenky zdobených těstovinami a semínky. Nebo se odhodlejte dokonce k šití a zužitkujte například nespárované rukavice či ponožky k výrobě

rybek na lovíci hru. Lichou rukavici či ponožku stačí stáhnout nití nebo sešít na pár místech, případně šikovně odstříhnout rukavicový prstík a přišít ho jinam, tělo rybky vycpat vatou nebo odstřížky látek a do pusinky zašít silný magnet. Udičku si jednoduše připravíte upevněním magnetu na provázek a proutek a rybolov může začít!

Jste v šití zdatnější a rádi si vyhraje i s přišíváním či malováním detailů? Zkuste si ušít rybí maňásky (podle vzoru na fotce nebo vlastní fantazie). Nezapomeňte zdůraznit důležité poznávací znaky každého druhu: sumec musí mít malé oči a dlouhé vousy, štika špičatou a zubatou tlamu, pstruh červené puntíky na těle, okoun pruhované tělo a výraznou vykrajovanou hřbetní ploutev rozdělenou na dvě, lipan vysokou duhovou hřbetní ploutev... Spolu s kamarády si pak můžete maňásky navlečenými na ruku zahrát na obyvatele našich rybníků a řek – například do výšky vyskočí všechny ryby, které mají vousy/kolečko obeplavou všechny ryby, které jsou dravé/zažada se schovávají všechny ryby, které mají žábry/ploutvi zamávají všechny ryby, které mají hadovitě tělo apod., nebo si můžete zadávat úkoly – všichni kapři, válejte sudy na dně/všechny vranky, schovejte se za kámen/všichni pstruzi, přeskákejte po kamenech... Uvidíte, že společně vymyslíte spoustu originálních a zábavných úkolů!

A vyrábět nemusíte jen ryby. Můžete se pustit také do tvoření modelů rybníků a řek. Třeba si vyrobte domácí rybníční akvárium: Starou krabici obraťte na bok, vymalujte modře, dolů nasypete písek či kamínky, vložte rostliny z krepového papíru či kousků látek, na provázky zavěste rybky... Kdybyste se chtěli inspirovat nějakým skutečným rybníčním akváriem, jedno hezké vítá naše návštěvníky přímo ve vstupní hale Sluňákova ☺. Nebo si vymodelujte říční krajinu v písčovišti nebo bedničce s pískem – rukou tvarujte pramínek, záhyby na řece, přítoky... Okolo poskládejte krajinu z přírodnin – kamínků, šišek, klacíků apod., můžete přidat i lidské přehradu a mosty, domy a jiné stavby. Do koryta pak můžete zkusit opatrně nalít pramínek vody a pozorovat, jestli vaše koryto vodu správně povede nebo

vám voda někde uteče a způsobí záplavu, jako to někdy činí ve skutečné přírodě. Místo vlévání vody lze také použít tvarování modře obarvené gázy – barevně tak vyniknou různé zákruty, místa stékání více toků, zúžená místa apod., navíc nehrozí rozmočení okolní krajiny ani rychlé vsáknutí vody.

Pokud si chcete ještě přečíst něco vtipného a přitom realistického ze života ryb, doporučujeme komiks Příběhy z Labských pískovců: Lososi na tahu (<https://www.npcs.cz/sites/default/files/prilohy/2020/03/lososi-na-tahu.pdf>).

